

ابتلا و فتنه

زندگی انسان در دنیا با فرازها و نشیب‌های بسیاری همراه است و با ناکامی و کامیابی‌ها عجین شده است. چرا چنین است؟ حکمت این سختی‌ها و آسودگی‌ها چیست؟ این حقایق چه تأثیری بر زندگی ما دارد و چگونه باید با آن‌ها برخورد کرد؟

شناخت واژه

بَلا (بُ) بَلَاءٌ، بَلَاءٌ: آزمایش کرد

إِبتلاء: آزمایش و امتحان؛ منظور از آزمایش الهی، نوعی پرورش است تا با به میدان عمل کشاندن انسان، او را در عرصه‌ی رشد و اعتلای کمالات انسانی و دوری از زشتی‌ها، لایق قرب و لقاء خدا گرداند.

فَتَنَ (بِ) فِتْنَةً وَفُتُونًا: آزمایش کرد. در اصل به معنای قراردادن طلا در کوره است تا طلای ناب از ناخالص شناخته شود و به همین مناسبت به معنای هرگونه آزمایش و امتحان به کار می‌رود.

نکته: در قرآن کریم هر جا که سخن از فتنه یا ابتلا و آزمایش الهی است، این آزمایش خیر است ولی در مواردی که فتنه به انسان نسبت داده شده، عملی شر و مذموم می باشد. از این رو اولاً کاربرد مشتقات «بلا» فقط درباره‌ی خداوند است اما فتنه هم درباره خداوند و هم در مورد غیر اوست؛ ثانیاً فتنه به غیر از معنای آزمایش در معانی دیگر مانند آزار و اذیت، شرک، گمراهی، فریب و ... نیز به کار رفته است.

جست و جو

آیا در زبان فارسی از مشتقات این دو ریشه استفاده می‌شود؟ معنای آن‌ها را بررسی و با کاربرد آن‌ها در زبان عربی مقایسه کنید.

کاربرد در قرآن

برای آشنایی بیش‌تر با کاربردهای مختلف این واژه در قرآن، جدول زیر را کامل کنید.

معنای واژه	مشخصات صرفی واژه	عبارت قرآنی	واژه	آیه
		لَيَبْلُوَنَّكُمُ اللَّهُ بِشَيْءٍ مِّنَ الصَّيْدِ مائده ۹۴	لَيَبْلُوَنَّ	۱
		لَتُبْلَوُنَّ فِي أَمْوَالِكُمْ وَأَنفُسِكُمْ آل عمران ۱۸۶	لَتُبْلَوُنَّ	۲
		وَإِبْتَلُوا الْيَتَامَىٰ نساء ۶	إِبْتَلُوا	۳
		إِنَّ اللَّهَ مُبْتَلِيكُمْ بِنَهَرٍ بقره ۲۴۹	مُبْتَلَى	۴
		وَلَكِنَّكُمْ فَتَنَّا أَنْفُسَكُمْ حدید ۱۴	فَتَنَّا	۵
		يَا قَوْمِ إِنَّمَا فُتِنْتُمْ بِهِ طه ۹۰	فُتِنْتُمْ	۶
		بَلْ أَنتُمْ قَوْمٌ تُفْتَنُونَ نمل ۴۷	تُفْتَنُونَ	۷

قرآئت و ترجمه

۱- الَّذِي خَلَقَ الْمَوْتَ وَالْحَيَاةَ
لِيَبْلُوَكُمْ أَيُّكُمْ أَحْسَنُ عَمَلًا
وَهُوَ الْعَزِيزُ الْغَفُورُ

ملک ۲

۲- إِنَّا جَعَلْنَا مَا عَلَى الْأَرْضِ زِينَةً لَهَا
لِنَبْلُوَهُمْ أَيُّهُمْ أَحْسَنُ عَمَلًا

کهف ۷

۳- وَقَطَّعْنَاهُمْ فِي الْأَرْضِ أُمَمًا
مِنْهُمْ الصَّالِحِينَ وَمِنْهُمْ دُونَ ذَلِكَ
وَبَلَوْنَاهُمْ بِالْحَسَنَاتِ وَالسَّيِّئَاتِ لَعَلَّهُمْ يَرْجِعُونَ

اعراف ۱۶۸

۴- وَلَنَبْلُوَنَّكُمْ بِشَيْءٍ مِنَ الْخَوْفِ وَالْجُوعِ
وَنَقْصٍ مِنَ الْأَمْوَالِ وَالْأَنْفُسِ وَالثَّمَرَاتِ
وَبَشِّرِ الصَّابِرِينَ

بقره ۱۵۵

۵- كُلُّ نَفْسٍ ذَائِقَةُ الْمَوْتِ

وَنَبْلُوكُم بِالشَّرِّ وَالْخَيْرِ فِتْنَةً

وَالْيَنَّا تُرْجَعُونَ

انبیاء ۳۵

۶- أَحَسِبَ النَّاسُ أَنْ يُتْرَكُوا

أَنْ يَقُولُوا آمَنَّا وَهُمْ لَا يُفْتَنُونَ

وَلَقَدْ فَتَنَّا الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ

فَلْيَعْلَمَنَّ اللَّهُ الَّذِينَ صَدَقُوا

وَلْيَعْلَمَنَّ الْكَاذِبِينَ

عنکبوت ۲ و ۳

۷- فَأَمَّا الْإِنْسَانُ إِذَا مَا^۱ ابْتَلَاهُ رَبُّهُ،

فَاكْرَمَهُ، وَنَعَّمَهُ،

فَيَقُولُ رَبِّي أَكْرَمَنِ^۲

وَأَمَّا إِذَا مَا ابْتَلَاهُ

فَقَدَرَ عَلَيْهِ رِزْقَهُ،

فَيَقُولُ رَبِّي أَهَانَنِ^۴

فجر ۱۵ و ۱۶

۱- فَلْيَعْلَمَنَّ = ف + لَ + يَعْلَمُ + نَ : پس قطعاً (خدا) می شناسد

۲- گاهی بعد از کلمه ی «إذا» حرف «ما» می آید ولی معنا نمی شود.

۳- أَكْرَمَنِ = أَكْرَمَنِي = أَكْرَمَ + نَ + ی : مرا گرامی داشت

۴- أَهَانَنِ = أَهَانَنِي = أَهَانَ + نَ + ی : مرا خوار کرد

٨- هُوَ الَّذِي جَعَلَ لَكُم مَّخَلِّفًا فِي الْأَرْضِ
وَرَفَعَ بَعْضَكُمْ فَوْقَ بَعْضٍ دَرَجَاتٍ
لِيَبْلُوَكُمْ فِي مَا آتَاكُمْ
إِنَّ رَبَّكَ سَرِيعُ الْعِقَابِ
وَإِنَّهُ لَغَفُورٌ رَحِيمٌ

انعام ١٦٥

٩- يَا بَنِي آدَمَ لَا يَفْتِنَنَّكُمُ الشَّيْطَانُ
كَمَا أَخْرَجَ أَبَوَيْكُم مِّنَ الْجَنَّةِ

اعراف ٢٧

١٠- وَاعْلَمُوا أَنَّمَا أَمْوَالُكُمْ وَأَوْلَادُكُمْ فِتْنَةٌ
وَأَنَّ اللَّهَ عِنْدَهُ أَجْرٌ عَظِيمٌ

انفال ٢٨

تمرینات

تمرین اول — با توجه به آیات درس و آیات ۴۹ و ۲۴۹ بقره و ۱۷ انفال، مصادیق مختلف ابتلا را استخراج کنید و توضیح دهید اختلاف مصادیق بیانگر چه نکته‌ای است.

تمرین دوم — با مراجعه به آیات ۱۳ و ۱۴ سوره‌ی حدید، ۳۸ و ۳۹ انفال، ۲۷ اعراف، ۲۵ انفال، ۸۳ یونس و ۱۰ بروج، بررسی کنید که در هر یک از آن‌ها فتنه در چه معنایی به کار رفته است؟

حکمت

حضرت امیر المؤمنین علی علیہ السلام :

مَنْ شَبَّ^۱ نَارَ الْفِتْنَةِ كَانَ وَقُودًا^۲ أَلْهَا

غُرر الحکم

إِنَّ الْبَلَاءَ لِلظَّالِمِ آدَبٌ^۳

وَلِلْمُؤْمِنِ امْتِحَانٌ^۴

وَلِلْأَنْبِيَاءِ دَرَجَةٌ^۵

میزان الحکمة، باب البلاء

حضرت امام حسن عسکری علیہ السلام :

مَا مِنْ بَلِيَّةٍ إِلَّا وَ لِلَّهِ نِعْمَةٌ تُحِيطُ بِهَا^۳

تُحَفُّ الْعُقُولُ

۱- افروخت، بیفروزد

۲- هیزم، سوخت

۳- احاطه دارد بر آن (بلیه)